

OD KOMITETU REDAKCYJNEGO

Kolejny zeszyt „Roczników Humanistycznych”, który oddajemy dziś w ręce naszych czytelników, zaprasza do refleksji nad relacją między europejskim kulturowym centrum – tak jak zostaje ono odzwierciedlone w literaturze polskiej – a tym, co pozostając na peryferiach, oddziałuje na nią i ją współkształtuje. Otwiera ten tom inspirujące studium Dariusza Śnieżki, w którym autor przedstawia podjętą przez twórców polskiego renesansu próbę przeformułowania i rozszerzenia ekumeny, tak by mogła ona objąć wschodnie i północne rubieże Europy i tym samym nieco bardziej „centralnie” usytuować obciążoną cywilizacyjnym kompleksem Rzeczpospolitą. Sygnalizuje też kulturowe konsekwencje tego gestu – ukształtowanie się charakterystycznej formacji „łacińsko-orientalnej”, pogranicznej rzeczywistości „słabych form” – by użyć określenia Gombrowicza. To, co nie do końca zdefiniowane, swoiście pograniczne i anachroniczne, może być jednak właśnie (i wiedział to dobrze autor *Ferdydurke*) źródłem siły, oryginalności, nowatorstwa, zwłaszcza w zmieniającym się kontekście historyczno-kulturowym. O tym, jak pewien dość anachroniczny typ erudycji językoznawczej, mitologicznej i etnograficznej, jednający Europę i tradycyjnie przeciwstawianą jej Azję, stał się argumentem Norwidowskiego uniwersalizmu, pisze w swej fascynującej rozprawie Arent van Nieuwerkerken.

Dwa studia poświęcone twórczości Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, którego dwudziestą rocznicę śmierci obchodziliśmy w roku ubiegłym, również podejmują, choć w jakże innej perspektywie, problem kulturowej tożsamości, definiowanej w napięciu między europejskim „centrum” a naznaczonymi obcością czy nawet barbarzyństwem peryferiami. Tadeusz Sucharski, konfrontując *Inny świat* i *Puteshestviye v stranu Ze-Ka* Juliusa Margolina, podejmuje refleksję nad tym, jak obaj pisarze, brutalnie wyrwani ze świata zachodniej kultury i wtrąceni w piekło „cywilizacji łagrowej”, analizują i opisują proces dehumanizacji, mający przecież wektor odwrotny niż klasyczna *paideia*, z wykorzystaniem tropów wywiedzionych jednak z europejskiego dziedzictwa literackiego (Dante, Defoe,

Dickens, Dostojewski). Paweł Panas zwraca uwagę na zapomnianą *Podróż do Burmy* Herlinga, którą – jak twierdzi – czytać należy nie tylko jako zapis egzotycznej podróży i diarystyczną etiudę, ale również jako swoście alegoryczny dyskurs o tym, co najbardziej własne i domowe.

Dział *Rozpraw* zamyka szkic Marcina Cybulskiego śmiało zapraszający do wyprawy na – zdawałoby się – „peryferie” literatury wysokiej. Proponuje on analityczny wgląd w twórczość Adama Sikorskiego, autora tekstów piosenek znanej polskiej grupy rockowej Budka Suflera, oraz dowodzi bliskich związków jego utworów z romantyczną i modernistyczną tradycją poetycką, w tym zwłaszcza z liryką Norwida.

Wyjątkowo bogaty jest w naszym najnowszym zeszycie dział *Varia*, w którym znalazły się trzy prace o charakterze źródłowo-materiałowym. Wzorcowe studium Radosława Grześkowiaka ukazuje rozległą polską (barokową) recepcję jednego z najpopularniejszych średniowiecznych utworów wanitatywnych „*Cur mundus militat sub vana gloria...*”. Małgorzata Król skupia się na nieco zapomnianej dziś postaci Gustawa Zielińskiego i dzięki starannej analizie korespondencji tego romantycznego poety i historyka, zesłańca i społecznika, nie tylko rzuca nowe światło na jego sztukę epistolograficzną, ale również daje barwny obraz życia codziennego mazowieckiej prowincji z lat czterdziestych XIX wieku. Podjęte przez Lecha Dzierżanowskiego studium korespondencji między Gustawem Herlingiem-Grudzińskim a Romanem Palestrem odsłania kulisy intrygującej współpracy obu twórców, która zmierzać miała do stworzenia dzieła operowego z librettem opartym na opowiadaniu Herlinga.

Całość niniejszego tomu dopełniają dwa omówienia niedawno wydanych książek: podjęta przez Grzegorza Jędrka refleksja nad rozprawą Dawida Gostyńskiego *Byt i rozpad. Poetyckie antynomie Marcina Senddeckiego* (2019) oraz recenzyjny szkic Wojciecha Kudyby o monografii Pawła Panasa „*Zagubiony wśród obcych*”. *Zygmunt Haupt – pisarz, wygnaniec, outsider* (2019).

Napięcie między „centrum” a „peryferiami” wydaje się od najdawniejszych wieków wpisane w polską tożsamość kulturową – i ukazują to także studia zebrane w niniejszym tomie. Ale to ono właśnie okazuje się dla literatury polskiej niewyczerpanym źródłem twórczej energii i niezaprzeczalnej oryginalności.

Mirosława Hanusiewicz-Lavallee